

Hol hibáztuk el?

(A dunavölgyi népek nemzeti
egyenjogúságáról)

Az alant következő írás Budapestről jutott el hozzánk. Szerzője, Mester Miklós dr., történész, jogász, az erdélyi kérdés kiváló szakértője, maga is székely eredetű. A Horthy-korszak utolsó éveiben országgyűlési képviselő, kultuszállamtitkár, kormánybiztos volt, s mint ilyen náci- és nyilasellenes magatartásával tűnt ki. Kimagasló szerepet játszott a budapesti zsidóság megmentésére irányuló 1944 júniusi akcióban. Az *autonóm Erdély* című, 1936-ban megjelent könyve azon kevés magyar és román írásmű közé tartozott, amely előítéletek és nemzeti elfogultság nélkül vette vizsgálat alá az Erdélyben élő nemzetek együttélésének történetét és kilátásait.

Az itt közölt szöveg részlet egy hosszabb olvasói levélből, amelyet Mester Miklós dr. egy jeles magyar történészhez intézett reflexióként annak egy 1849-es tárgyú cikkére. A budapesti hetilap, amelyben a szóbanforgó cikk megjelent, Mester hozzájárulásának nem adott helyet. A Magyar Füzetek, úgysis mint a szabad magyar gondolkodás archívuma, örömmel nyitja meg hasábjait az egykori államférfi fejtegetései előtt, amelyek egy tárgyilagos nemzeti önvizsgálathoz nyújtanak szempontokat. A kiindulópontul szolgáló cikkekre való utalásokat elhagytuk. A kihagyásokat szögletes zárójel [...] jelzi.

]...[1848/49-ben, történelmünk egyik nagy fordulópontján a magyar reformnemzedék vezetői lettek a hatalom

birtokosai egész Magyarországon, tehát Erdélyben is, Pest központtal. Nyugodtan mondhatjuk, a magyar reformnemzedék vezetői, élükön Kossuth Lajossal és a híres márciusi fiatalokkal [...] egyáltalán nem voltak felkészülve a nemzetiségi kérdés kielégítő megoldására. A magyar reformmozgalom már 1848/49 előtt súlyos hibát követett el a nemzetiségi kérdés legkényesebb pontján, az anyanyelv használata terén. Aki magyar részről erről beszélt, írt, annak csak az erőszakos magyarosításából állt a programja. « Kiterjeszteni a magyar nyelv használatát a nemzetiségekre, iskolai, egyházi, közigazgatási téren egyaránt » — hangzott el a jelszó mindenütt. Míg a nagy magyar költő, a nemzeti újjászületés mozgalom, a magyar nemzeti reformmozgalom talán egyik legnagyobb szellemi atyja, Vörösmarty Mihály így dalolt: « Minden ember legyen ember és magyar ». A magyarral párhuzamosan nemzeti öntudatra ébredő nemzetiségek legműveltebb vezetői megriadtak a veszélytől. Sok tiltakozás hangzott el a nemzetiségek vezetői részéről, nyilvánosan a sajtóban, memorandumokban, élőszóban, de a magyarságra való hatás nélkül. A magyar vezetők a nemzetiségek anyanyelvét nem ismerték, magyar részről egyedül a nagy magyar államférfi Széchenyi István emelt szót az ártalmas, felelőtlen, erőszakos magyarosítási propaganda ellen 1842-ben, híres akadémiai beszédében. Ő sem ért el semmi eredményt, sőt ezáltal sokat veszített népszerűségéből a tévútra vezetett magyar közvélemény előtt. Sajnálatosnak tartjuk, hogy Széchenyi nem kísérelte meg a tiltakozáson kívül, hogy a nemzetiségi kérdés megoldására konkrét, részletesebb politikai programot állítson össze.

Az 1848-ban hatalomra került magyar alkotmányos függetlenségi kormány már feszült helyzetben kezdte meg működését. A konfliktus még azonnal nem tört ki, de izzott a parázs a hamu alatt. A kormánynak egyáltalán nem volt nemzetiségi programja. Azt semmi esetre sem lehet nemzetiségi programnak nevezni, amiben a kormány bizakodott. A kormány és annak szellemi vezére, Kossuth Lajos azt hitte, hogy ha az alkotmányban biztosítják az egyéni szabadságot, a jogegyenlőséget, a jobbágyfelszabadítást, a vallásszabadságot, ezzel megoldották a nemzeti-

ségi kérdést. Tudjuk, 1848-ban a hatalom új magyar birtokosai kivívták a független magyar állam létrehozását. Perszonáluniót hoztak létre az Erdéllyel egyesített független Magyarország és az osztrák korona-tartományokban uralkodó osztrák ház között. Magyarországhoz csatolták Erdélyt, ahol a lakosság több mint 50 százaléka román és körülbelül 8-10 százaléka szász, illetve német volt. A románok és szászok komoly, határozott feltételekhez kötötték Erdély unióját Magyarországgal, de azt a magyar kormányzat nem vette figyelembe. Teljes reálpolitikai tájékozatlanságra vall az 1848. évi márciusi magyar fiatalok magatartása is a nemzetiségi kérdésben. Politikai programjukba 12. pontként bevették Erdély unióját Magyarországgal, feltétel nélkül. Nem tartották szükségesnek a románok és a szászok, tehát a nép többsége, nagyon határozott politikai követelését figyelembevenni ezzel kapcsolatban. Nem ismerték alaposan a román és szász programot. A lelkes forradalmár márciusi fiatalok 12 pontjának megfogalmazója, az igazság bajnoka, Vasvári Pál, nem teszi azt mint programszerkesztő, amit tett, ha tájékozott lett volna. [...]

Az új magyar kormányzat 1848-49-ben két döntő körülményt hagyott figyelmen kívül a nemzetiségi kérdésben: 1) az egész Magyarország lakossága többségében nem magyar; 2) a nem magyar nemzetiségeknek, a románoknak, szerbeknek, szlovákoknak, nem is szólva a horvátokról, öntudatos, nemzeti hivatástudattól vezérelt értelmisége van, amely határozott politikai programot állított össze és amely a saját népével, a széles néprétegekkel lelki és politikai kapcsolatot teremtett. [...] A magyar kormány számára, és elsősorban Kossuth számára, a nemzetiségek politikai programja lényegében elfogadhatatlan volt. Ami pedig a háborús állapotot illeti, kérdelem: miért nem tárgyalt Kossuth Lajos előbb személyesen a nemzetiségek radikális vezetőivel? Az államférfi elébe szokott menni a veszedelemnek és nem belerohan abba.

Tudomásom szerint a háborúskodás megkezdése előtt Kossuth tárgyalt az újvidéki szerbek küldötteivel. A szerb küldöttség nemzeti egyenjogúságot követelt a szerbek számára. Ő a kardjára csapott és méltatlankodva kijelentette,

hogy ebben az esetben a kardé lesz a döntő szó. Sajnos Kossuthnak szakember sem állt rendelkezésére a nemzetiségi kérdésben. Nem is volt ilyen magyar szakember, a pénzügyek terén átvett Kossuth minisztériumába a régi rendszerből egy kiváló pénzügyi és gazdasági szakembert, Duschek Ferencet, akire hallgatott és ért is el ezen a téren mindenki által elismert szép eredményt. A nemzetiségi politikában Kossuth teljesen magára volt utalva, egyedül kellett cselekednie.

Mi volt a nemzetiségek radikális politikai programjának a lényege, a fő követelése, az a követelés, amelyben egyezett egymással minden nemzetiségi program, holott a programokat a nemzetiségek egymástól teljesen függetlenül fogalmazták meg? A fő román, szerb, szlovák követelés a nemzetiségi egyenjogúság alkotmányos biztosítása volt. Vagyis a nemzetiségek azt követelték, hogy a magyarokkal teljesen egyenrangú nemzet legyenek. Nem az a nacionalista, aki ezt követeli, hanem az, aki ezt megtagadja. A szabadság joga nem teljes, hanem csonka egy nép számára akkor, ha tagjai csak az egyéni szabadságot élvezik, a nemzeti szabadságot nem. Ha így fogjuk fel a kérdést, akkor szó sincs arról, hogy a nemzetiségek vezetői, köztük a románok vezetői, a nacionalizmusnak alárendelték a szabadságharcot: ellenkezően, a közös szabadság *védelmesei* voltak.

Kossuth szerint, s 1848-49-ben kizárólag ő intézte a magyar nemzetiségi politikát, a nemzetiségek egyenjogúsága és nemzeti szabadsága teljesen elfogadhatatlan volt. Élete végéig nem tudott megbarátkozni ezzel a gondolattal. Az ő felfogása szerint Magyarországon csak egy egységes politikai nemzet van, az egységes politikai magyar nemzet és abba beletartozik minden magyar állampolgár. Kossuth a magyar történelmi állam megteremtését tartotta legfőbb politikai célnak, ezt viszont csak így tudta elképzelni. Kossuth számára a magyarok és a nemzetiségek nemzeti egyenlősége, ill. egyenjogúsága alapján az állam egységének a megteremtése elképzelhetetlen volt. Kossuth mai szóval élve nem népben, népi nemzetben, hanem a magyar történelmi államban gondolkozott. Határozott bizonyítékok vannak erre. Gyűlölte a Habsburg birodalmat

és nem vette észre, hogy ő is tulajdonképpen egy magyar birodalmi gondolatot képvisel. Miként ő a Habsburg birodalmi gondolatot nem tudta elfogadni, ugyanúgy a nemzetiségek radikális öntudatos vezetői sem fogadták el a Kossuth-féle magyar birodalmi gondolatot. *Az alternatíva a nemzetiségi-nemzeti egyenjogúság elvén nyugvó szövetséges állam megvalósítása lett volna*, de ezzel a tervvel meg kellett volna előzni a Habsburgok ilyen irányú ígérletét és kísérletét a nemzetiségek megnyerésére. Ez sajnos nem történt meg.

A nemzetiségi-nemzeti egyenjogúság gondolatával egyetlen magyar liberális politikus, még a legnemesebbek, így Kossuthon kívül Deák Ferenc, Eötvös József, Kemény Zsigmond, sőt Mocsári Lajos sem tudott egyetérteni, talán Teleki László közeledett e felé. Tehát Teleki Lászlót kivéve, aki Párizsból látta a dolgokat, elmondhatjuk, hogy valamennyi liberális nagy magyar politikus az egyenjogúság helyett csak engedményeket tartott lehetőnek juttatni a nemzetiségek számára. Az engedmények nem voltak lebecsülendők, Kossuth részéről sem, már 1849-ben, azokat itt nem lehet részletezni egy levél keretében. Azt is meg kell mondani, hogy a jelentős nemzetiségi engedmények megadását a klasszikus magyar liberális politikusok, Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Eötvös József, Kemény Zsigmond, Mocsári Lajos, komolyan is vették. Csak később, a szürke utódok, az epigonok, a Tiszák, Trefort Ágoston, Bánffy Dezső, Apponyi Albert, Kossuth Ferenc, stb. nyírbálták meg. De ismétlem, *csak* engedmények útján, a nemzetiségi egyenjogúság biztosítása nélkül a nemzetiségi kérdés megnyugtatóan, véglegesen nem volt megoldható 1848 után és hozzátehetjük, ma, 1979-ben sem megoldható.

Tehát aktualitása van a kérdésnek ma is. Ahol a több-nemzetiségű államokban, tekintet nélkül a nemzetiségek létszámára, a nemzetiségi-nemzeti egyenjogúság nincs biztosítva, ott nincs és nem is lesz béke ma sem, még akkor sem, ha megpróbálják fondorlatos politikai taktikázással a belső béke látszatát kelteni kifelé. Ma is csak annak a politikusnak nem nyűg, nem veszedelem a nemzetiségi kérdés, aki valóban népben, népi nemzetben tud gondolkozni. Az a politikus, aki ezt megteszi, ellentétben a min-

denféle más kiagyalt jelszavakat hangoztatókkal, sem a népét, sem az államát, és végső soron saját magát sem fogja katasztrófába sodorni, mert esetleges politikai bukása esetén sem fog népe számára és személye számára sem az erkölcsi bukás bekövetkezni.

Ismeretes, hogy a nemzetiségek 1848-1918 között, az Oszták-Magyar Monarchia megszűnéséig, bár éltek számukra előnyös nemzetiségi engedményekkel, az egységes magyar politikai nemzet fogalmát nyíltan visszautasították. Határozottan kitartottak a nemzetiségi és nemzeti egyenjogúság, valamint az önkormányzat követelése mellett. Kossuth Lajos az emigrációban az 1860-as évek elején nyilvánosságra hozta Duna-konfederációs tervét, de azt ő inkább rábeszélésre tette, mint saját meggyőződéséből. A terv megvalósításának szükségességét ma is érvényes látnoki megállapítással indokolta meg. Kossuthnak van még ezen kívül is egy-két máig is érvényes politikai víziója, a politikai vízió azonban, bármily zseniális, egyedül nem elég. A Duna-konfederációs tervben nem szerepel a nemzetiségi-nemzeti egyenjogúság elvének a deklarációja. Kossuth úgy képzelte el, hogy Magyarország alkotmánya változatlan marad és így köt az akkori török uralom alól akkor felszabadult Romániával és Szerbiával konfederációt, fenntartva az uniót Erdéllyel. Legfeljebb annyit engedett meg, hogy Magyarország perszónálunióban legyen Erdéllyel és így vegyen részt a dunai konfederációban. A magát nagy nemzeti álmokban ringató magyar közvélemény megdöbbsent a dunai-konfederáció tervétől. A hazai nemzetiségekre pedig a terv — a nemzetiségi és nemzeti egyenjogúság elvének deklarációja híján — semmiféle hatást nem gyakorolt. De Kossuth is gyorsan igyekezett elefelejteni ezt a tettét. Nem volt olyan mély meggyőződése ebben a kérdésben, hogy a magyar közvéleménnyel szemben határozottan vállalta volna új politikai állásfoglalását, esetleg egy életen át, mint azt a maga külön nemzetiségi politikai meggyőződéséért Mocsári Lajos tette. [...]

Hadd szóljak néhány szót a nemzetiségek és a Habsburgok viszonyáról is. Miért álltak 1848-49-ben a nemzetiségek vezetői a Habsburgok mellé, velünk magyarokkal szemben? Nagyon egyszerű a felelet. A Habsburgok többet

ígérték a nemzetiségeknek, mint mi magyarok. Megcsillogtatták előttük a nemzetiségi egyenjogúság megadásának a reményét. [...]

Az általánosítás, kellő bizonyítékok nélkül, még a Habsburgok esetében is igazságtalan. Szerintem csak a Habsburgok rosszhiszemű ígéreteiről írni egyoldalúság, mert van pozitívum is. 1860-65-ig Schmerling gyakorlatilag is bizonyította Erdélyben a románok, magyarok, szászok, németek egyenjogúságát. Ezt a rendszert a magyar úri rend szabotálta el az erdélyi magyar nép és állítom az egész magyarság nagy kárára. Schmerling emlékének tisztelettel adózom, és megdöbbenőnek tartom, hogy a magyar történetírás — legalábbis tudomásom szerint — 1944 végéig a magyarság ellenségeként tartotta számon. Schmerling legfeljebb a rövidlátó magyar úri rend politikai rendszerének volt az ellenfele, a magyar népnek nem. A Schmerling-rendszer demokratikus szempontból nézve magasabbrendű politikai rendszer volt, mint az utána következő osztrák-magyar monarchia dualisztikus politikai rendszere. De fel kell hagyni azzal az előítélettel is, hogy a nemzetiségek vezetői 1848 és 49-ben a Habsburg reakció szekértolói voltak. Ők a Habsburgokkal szövetkeztek, de nem voltak eszközök a kezükben. Kérdem, Thököli Imre, amikor szabadságharcában a zsarnok török szultán segítségét próbálta igénybevenni, eszközzé vált? II. Rákóczi Ferenc, aki hasonló helyzetben az abszolutista egyeduralkodó XIV. Lajos francia király, Kossuth Lajos, aki az emigrációban III. Napoleon francia császár, vagy Lenin, aki az emigrációjában a császári német vezérkar segítségét vette igénybe, eszköz volt? [...] Deák Ferenc is tárgyalt a Habsburgokkal és 1867-ben létrehozta az Osztrák-Magyar Monarchiát, a dualista politikai rendszert, de az ő emléke, mint tiszta, feddhetetlen államférfiúé marad fenn az utókorra. Csak műveletlen semmiházi firkászok írhatnak ma olyat, sajnos következmények nélkül, hogy mit keres Deák Ferenc szobra a Magyar Nemzeti Galériában.

A nemzetiségi kérdés az első világháború idején öltött általános nemzetközi, világpolitikai jelentőséget. 1918 január 8-án az első világháborút eldöntő Amerikai Egye-

sült Államok elnöke Thomas-Woodrow Wilson meghirdette béketervét. Ez a program az egész világon wilsoni pontok, Wilson 14 pontja néven ismeretes. A 10. pont így hangzik: *Szabadságot Ausztria-Magyarország népeinek az autonóm, vagyis önálló fejlődéshez.* Hansúlyoznom kell, hogy ez nem azonos Ausztria-Magyarország felosztásával. 1920-ban, a párizs-környéki békeszerződésekkel Ausztria-Magyarországot mégis felosztották. Ezt megelőzően Jászi Oszkár, magyar nemzetiségi miniszter 1918-ban Aradon autonómiára tett ajánlatot a románoknak, mint Magyarország legnagyobb számú nemzetiségének. Maniu Gyula román vezető ezt az ajánlatot visszautasította és kijelentette, hogy az erdélyi-kelet-magyarországi románság egyesül a román királysággal. Mindezt szerintem lényegében nem is lehet kifogásolni. Valóban történelmi folyamatról, a demokrácia, a többségi elv következményéről van szó. A fő hiba az, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia romjain megalakult új államok, köztük Románia, azt a wilsoni elvet, amely alapján tulajdonképpen saját maguk létrejöttek, *teljesen megtagadták.* Az utódállamok nem adták meg a határaikon belül maradt nemzetiségeknek, így elsősorban a magyaroknak, a nemzetiségi-nemzeti egyenjogúságot, az önkormányzat jogát. Tehát Julius Maniu-t mint vezető román politikust nem azért kell hibáztatni, hogy 1918-ban Aradon a román királysággal való egyesülés mellett foglalt állást, hanem azért, mert később, Nagy-Romániában feladta a wilsoni elvet és ezzel az önkormányzati gondolaton nyugvó saját, eredetileg demokratikus programját is. Hozzátennem azonban, hogy az utódállamok közt Csehszlovákiát nem lehet egészen elítélni a demokrácia szempontjából. Ez az állam a két világháború közt törekedett a demokrácia megvalósítására. Nála csak az volt eleve a hiba, hogy kezdetben, megalakulásakor 1920-ban, túl sokat markolt. Wilson később beismerte, nem tudta, hogy oly sok népet, főként németet (Szudéta-föld) kebeleznek be Csehszlovákiába. Masarykra célozva kijelentette, hogy őt megtévesztette. De mint magyar, nem akarok elfogult lenni saját ügyünkben sem. A nemzetiségi kérdés kezelése tekintetében a Horthy Magyarország sem volt külön 1919-1944 közt Romániánál és Jugoszláviánál. Nemzeti-

ségi politikája szervesen beilleszkedett a Horthy korszak általános, silány jellegű, frázisos nemzeti politikájába. Szó sem volt nemzetiségi-nemzeti egyenjogúságról, önkormányzatról; az önként adott nemzetiségi engedmények szégyenteljesen jelentéktelenek voltak. Az nem lehet mentség, hogy csekély számú nemzetiség élt a Horthy Magyarországon és ezért nem kellett intézkedni. Kb. 8-10 százalékot tett ki a nemzetiségek aránya 1938-ig, azután 1944 végéig ennél jóval többet. Meg kell említenem a kényes kérdést, a magyarországi német-sváb kérdést. Itt is az a helyzet, hogy a Horthy rendszer 1938-ig a németeknek is alig adott valami kis nemzetiségi engedményt. Azután a hitlerizmus nyomására változás következett be, de akkor sem a komoly nemzetiségi politika irányában, hanem egészen szélsőséges irányban. Megengedte pl. a Horthy Magyarország, hogy a második világháborúban a náci német hadseregbe magyarországi németeket sorozzanak be. A rác-kevei járás német-sváb lakosai a háború alatt memorandumokban tiltakoztak ez ellen. Schwarz Gáspár tekintélyes szigetbecsei kisgazda és társai készítettek el a memorandumot. Én, mint képviselőjük, a rác-kevei járás képviselője vezettem a küldöttséget a Honvédelmi Minisztériumba Bartha Károly miniszterhez. Az igazság kedvéért azt is meg kell mondani, hogy Románia és Szlovákia is megengedték a náci német hadseregbe való sorozást, éspedig előbb, mint Magyarország. Tehát ebben Horthy Magyarországa megegyezett az utódállamokkal, abban is, hogy itt is, ott is a két világháború közt megtagadták a nemzetiségi-nemzeti egyenjogúsági elvet az együttélő népeiségtől és egymással versengve gúnyosan beszéltek és írtak a becsületes Wilsonról, 14 pontjáról és mindenek előtt a nemzetiségi önkormányzat elvéről. Nagy-Románia lakosságából az 1920-as években a nemzetiségek kb. 20 százalékot tettek ki, sajnos akkor mintegy 200 000 magyar kényszerült elhagyni Nagy-Romániát. Köztudomású, hogy 1867 után, amikor a nemzetiségek által gyűlölt Osztrák-Magyar Monarchia dualisztikus politikai rendszere megalakult, ilyen katasztrófa egyetlen egy nemzetiséggel sem fordult elő. Sajnos, az 1920-as években nemcsak Nagy-Romániából, hanem Csehszlovákiából is, Jugoszláviából

is nagy tömegben kényszerültek kivándorolni a magyarok. Ismeretes, hogy előzőleg, 1918 december elején az erdély-keletmagyarországi románok nagygyűlést, nemzetgyűlést hívtak össze Gyulafehérvárra. Ünnepelesen kinyilvánították akaratukat, hogy egyesülnek a Román Királysággal. Ugyanakkor ünnepelesen határozatba foglalták azt is, hogy nemzeti önkormányzatot kell adni minden együttélő nép számára Erdély és Kelet-Magyarország területén. A több mint kétszeresére megnagyobbodott Romániának 1919 december 9-én nemzetközi szerződést kellett aláírnia Párizsban a nemzetiségek, új szóval a kisebbségek jogainak biztosításáról az Egyesült és Társult Hatalmakkal. Románia kényszerből írta alá ezt a nemzetközi szerződést. Így a szerződés papiros maradt, csakúgy, mint a gyulafehérvári határozatoknak a nemzetiségi önkormányzatra vonatkozó része [...]

A román nacionalisták és sovinszták mindjárt 1919-20-ban megmutatták, hogy a nemzetközi kötelezettségeknek és a gyulafehérvári határozatoknak a nemzetiségi, a nemzeti önkormányzatra vonatkozó részét lábbal tiporják. Nagy-Románia győzelmi mámorában ez volt a jelszó: nem adni semmit, de lehetőleg mindent megvonni a nemzetiségektől. Aki nem ezt teszi, azt hazaárulónak bélyegzik a román sovinszták.[...]

Összehasonlításként visszapillantva az Osztrák-Magyar Monarchia kezdetére, megemlíthetjük, hogy Deák Ferenc, Eötvös József, Kemény Zsigmond, stb. pontosan 1868-ban nemzetiségi törvényt hoztak a nemzetiségi anyanyelv és a nemzetiségi kultúra védelmére. A két román egyháznak, a görög-keleti és a görög-katolikus egyházaknak mint román nemzeti egyházaknak teljes önkormányzatot biztosított az 1868. évi 9. és 39. törvénycikk. Ilyen autonómiája még az akkori román görög-keleti egyháznak sem volt. A két román egyház autonómiája, mivel azokban a laikusoké volt a döntő szó, sok tekintetben pótolta a román nemzeti autonómiát a dualizmus korszakában. Ennek a román egyházi autonómiának a nagyvonalú megteremtője Eötvös József volt. Ha egyszer az igazi demokratáknak, a humanistáknak döntő szavuk lesz Románia kormányzatában, nincs semmi kétségem az iránt, hogy szobrot állítanak

Eötvös Józsefnek. Mit tettek a román sovinszták-nacionalisták ezzel szemben Nagy-Románia megalakulása, 1920 után? Intézkedéseket hoztak a nemzetiségi anyanyelvi jog valamint a nemzetiségi egyházi önkormányzat megszorítására és vaskézzel valósították meg a közigazgatási centralizációt Romániában.

Nemzetiségi politikájuk kíméletlen eszközévé tették a nyílt állami gazdasági elnyomást. [... Ilyen] elnyomást az Osztrák-Magyar Monarchiában nem létezett, mert az állam a gazdasági liberalizmus elvét tiszteletben tartotta és nem avatkozott be a nemzetiségek gazdasági életébe. Az Osztrák-Magyar Monarchia korszakában Magyarországon felvirágzott a román nemzetiség gazdasági élete. Ezt sok adat bizonyítja. A magyarországi román parasztság élet-színvonala magasabb volt, mint a román királyság parasztságáé. Viszont Nagy-Románia kezdetén, mindjárt 1920 után, a magyar kisebbség máról holnapra elszegényedett. Nem arról van szó, hogy a magyar földbirtokosoktól elvették a földet, és pedig nagyobb arányban, mint a román földbirtokosoktól, bár ez is igazságtalan, hanem arról, hogy a magyar kisembereket, földműveseket, kisiparosokat, munkásokat is elnyomták gazdaságilag. Annyira elfajult a helyzet, hogy még munkásokat is a vállalatoknál nemzetiségi arányszám szerint kellett alkalmazni, súlyos büntetés terhe mellett. Agrár-proletár magyar földigénylők a földreform során, bár volt rá lehetőség, a lakhelyükön nem kaptak földet. Hanem ehelyett messze tájról románokat telepítettek oda, akik ott gyökértelenségük miatt boldogulni nem tudtak. A bécsi Bach vezette politikai rendszer 1853-ban hajtotta végre gyakorlatilag a jobbágyfelszabadítást Magyarországon és Erdélyben. Ez az abszolutista császári és katonai kormányzat humánusabban járt el, mint 67 évvel később, az 1920-as években, Nagy-Románia kormánya, mert pártatlanul, nemzetiségre való tekintet nélkül juttatta önálló földbirtokhoz a jobbágyokat. Azt is megemlítem, hogy a román kormányok 1920 után a földreform során a magyar egyházaktól, kultúrintézményektől, iskoláktól kártérítés nélkül vették el a földbirtokot. Ilyen barbár intézkedések a dualizmus korában

román egyházakkal, kultúrintézményekkel, iskolákkal szemben nem voltak. [...]

Ma, 1979-ben, a román nemzetiségi politika ugyanolyan látszólagos szűkmarkú, semmitmondó intézkedésekkel kísérletezik, mint a megelőző, nem szocialista, nem kommunista, hanem nacionalista magyar és román politikai rendszer. [...] Romániában ma egységes román szocialista politikai nemzetről beszélnek, amelybe beletartozik minden romániai állampolgár, tehát a kétmilliónyi magyar és a többi nemzetiségi is. Ez egyszerűen és világosan szólva lényegében azt jelenti a romániai nemzetiségek számára, mint amit Vörösmarty fentebb idézett szavai 137 évvel ezelőtt a magyarországi nemzetiségekre vonatkozóan [mondottak kívánatosnak]. Vagyis román képáttételben: « minden ember legyen szocialista és román ». Tehát a mai egységes szocialista nemzetfogalom kísértetiesen hasonlít a régi egységes magyar politikai nemzet, valamint a román királyság régi egységes román politikai nemzetfogalmához. Tudják-e a mai román politikai vezetők, hogy új csomagolásban régi avult árut kényszerítenek megvételre? [...]

A demokrácia [egyik] fő szabálya az, hogy az anyanyelv fenntartásának, ápolásának, megőrzésének a joga megelőzi az állami nyelv megtanulásának kötelességét. E tétel egyszerű és elég régi: *nem a nép van az államért, hanem az állam a népért*. Az egyenjogú nemzetiségi önkormányzat megvalósításának útjában nem számíthat akadállyal az a körülmény, hogy sok a vegyes nemzetiségű falu, község és város. Az önkormányzati elv alapvető követelményeit a legkisebb közigazgatási egység is figyelembe veheti [...].

Az igazi politikai tét, a béke tétje a Duna völgyében 131 év óta a következő: meg kell valósítani a nemzetiségi-nemzeti egyenjogúságot az önkormányzat alapján, az állami határokon belül, mert csak az így létrejött államok tudnak egymással szilárd szövetséget kötni és együttesen beleilleszkedni az egész világ békés nemzetközi politikai rendjébe. [...]